

ANTON COȘA

BISERICILE DIN FARAOANI.

Situată într-o regiune bogată în lăcașuri de cult¹, evocând tradițiile creștine și ale păstrării culturii și credinței catolice, localitatea Faraoani este una dintre cele mai vechi așezări catolice din Moldova.

Faptul că husiții² au ales printre altele și satul Faraoani ca loc de stabilire la începutul secolului al XV- lea ne demonstrează că aici exista deja o veche și puternică comunitate catolică, știut fiind că husiții s-au îndreptat către asemenea comunități, sperând în atragerea lor la noua religie pe care o propovăduiau.

Fără o autoritate religioasă, pe de o parte puternică și influentă, pe de altă parte stabilă și tenace, nu putem concepe rezistența în fața prozelitismului husit. Prin urmare, credem că un rol deosebit în păstrarea credinței catolice l-au avut preoții catolici din Faraoani și Episcopia Catolică de Bacău, înființată încă din 1391 - 1392³.

Cele inserate mai sus ne îndreptătesc să credem în existența cel puțin a unei capele dacă nu a unei biserici de lemn în Faraoani la sfârșitul secolului al XIV- lea și începutul secolului al XV- lea. Prima biserică de lemn a comunității catolice din Faraoani, situată în vatra inițială a satului, este prezentă și astăzi în cimitirul actual din localitate. Asupra primei mențiuni documentare a acestei biserici nu avem încă o informație certă. Dintr-o sursă am aflat că ar fi fost construită în anul 1435, pe 26 octombrie⁴, de către Bálint Márton. Interesant ni se pare faptul că patronul spiritual al acestei biserici este și astăzi Sfântul Martin. Să fie doar o coincidență între acesta și numele constructorului ?

„Bisericuța își are pereții, ușile și grinzile numai din inimă de stejar. Pe ușa din față este sculptat numele celui ce-a făcut-o, și anume Bálint Márton Csinálta, mai jos apare, în contur, că ar mai fi fost scris ceva, poate anul, dar nu se poate descifra ... “⁵. Această biserică a fost reparată de mai multe ori, amintind aici doar pe cea din „anul 1843 făcută de pr. Anton Finta OMC pe atunci vicar la Faraoani. Tot atunci s-a făcut și altarul actual dăruit

¹ Anton Coșa, **Bisericile din Faraoani**, în Almanahul „Presa Bună”, Iași, 2000, p. 144-151.

² Samuel Timon, **Imago antiqae Hungariae. Imago novae Hungariae. Additamentum ad Imagines antiqae et novae hungariae**, Cassoviae, 1733, p.27; vezi și ediția din 1754, Viena, p.4 și 21.

³ Ștefan S.Gorovei, **La începuturile orașului Bacău**, în *Carpica*, XVIII-XIX, 1986-1987, Bacău, p.265-283; Anton Coșa, **Comunitatea catolică din orașul Bacău**, în *Almanahul „Presa Bună”*, Iași, 2002, p.124-134; Idem, **Iniințarea și evoluția Episcopiei Catolice de Bacău**, în *Carpica*, XXXII, Bacău, 2003, p. 60-84.

⁴ **Ziarul Parohiei Faraoani**, manuscris, vol.I, p.50.

⁵ **Ibidem**.

de familia Ianus Cosa”⁶. „În anul 1893 s-a pus la biserică o talpă nouă de stejar, iar în 1916 pr. Iacint Bock OMC a început s-o acoperi, dar n-a terminat-o din cauza războiului”⁷.

Mențiunile privind bisericile din Faraoani sunt numeroase, ele regăsindu-se în aproape toate relatările călătorilor străini. Deși ne-am fi așteptat să regăsim Faraoanii în relația lui Bernardino Quirini din 1599⁸, totuși acest deziderat nu s-a împlinit. Motivul, credem că rezidă în aceea că episcopul nu a vizitat toate bisericile din Moldova.

În schimb, câțiva ani mai târziu, în relatarea unui anonim italian din anul 1606 aflăm că „... Foroan care e un sat în întregime catolic, are o biserică fără preot, ca în multe sate din același ținut al Bacăului...”⁹.

Într-o evidență a bisericilor și caselor catolice din Moldova, pe localități, din jurul anului 1640, aflăm că Faraoani este un sat care „are o biserică mică de lemn...”¹⁰. Un an mai târziu, în 1641, episcopul catolic Petru Bogdan Baksič amintește și el de „o biserică mică de lemn”¹¹ la „Foroyani”, iar în 1643 Bartolomeo Bassetti vorbește de „biserica din << Foroan >> (care n.n.) este de lemn, acoperită cu paie, închinată Fericitei Fecioare, lungă de 12 pași, largă de 5. În altar este chipul Fericitei Fecioare și un crucifix; are o casă ...”¹².

Cea mai consistentă relatare o avem de la Marco Bandini care în 1646 vorbește de un „templu de lemn, făcut în mod rudimentar; are o *campana*, un potir de argint cu *patena*, însă stricat o cruce mică de argint, un *antependium* de pânză turcească, o *casula* de mătase de culoare galbenă; o *alba* cu *superhumeral*, cu *manipulum* și *stola*, un *portatile*, două tintinabula, patru *vekilli*, dintre care două albe, una albastră, alta roșie...”¹³.

Bisericile din Faraoani continuă a fi amintite în : 1650¹⁴, 1653-1654¹⁵, 1659¹⁶, 1661¹⁷, 1668¹⁸, 1670¹⁹, 1671²⁰, 1682²¹, 1691²² etc. La sfârșitul secolului al XVII-lea locuitorii catolici din Faraoani părăsesc vatra veche a așezării (datorită vitregiilor acelor vremuri) și se stabilesc pe teritoriul actual, pe vatra actuală a satelor Faraoani și Valea Mare.

În aceste condiții, biserica închinată Sfântului Martin, va rămâne în afara așezării, cimitirul continuând a fi folosit deopotrivă de locuitorii catolici din Faraoani și Valea Mare. Dintr-un raport anonim din prima jumătate a secolului al XVIII-lea aflăm că „în anul 1730, pr. Manzi a făcut parohie în acel loc (noua așezare n.n.) și, alături de reședința preotului, a făcut și biserică... Patronul bisericii (celei noi n.n.) din Faroano este Sfântul Anton de Padova...”²³. Această biserică construită probabil în decursul mai multor ani între 1722 – 1744 este descrisă în relatarea episcopului Raimund Stanislaw Jezierski din 2 august 1741:

---

⁶**Ibidem.**

⁷**Ibidem.**

⁸**Călători străini despre Țările Române**, București, 1972, vol. IV, p.37-44.

⁹**Ibidem.**

¹⁰**Moldvai Csango-Magyar Okmanytar (1467-1706)**, Budapest, vol. I, 1989, îngrijit de Benda Kalman, p. 202-203.

¹¹**Călători străini despre Țările Române**, București, vol.V, 1973, p.248.

¹²**Ibidem**, p.185-186.

¹³V.A.Urechia, **Codex Bandinus**, în *ARMSI*, seria II, tom.XVI, București, 1895, p.61.

¹⁴ Cf. **supra**, nota 11, p. 438.

¹⁵ **Ibidem**, p. 508.

¹⁶ **Ibidem**, p. 462-463.

¹⁷ **Ibidem**, vol. VII, București, 1980, p. 82.

¹⁸ **Ibidem.**

¹⁹**Ibidem**, p. 208, respectiv 219.

²⁰ **Ibidem**, p. 90-94.

²¹ **Ibidem**, p. 107.

²² **Ibidem**, vol. VIII, București, 1983, p. 118.

²³**Diplomatarium Italicum**, Roma, vol. I, 1925, p. 166-171, doc. nr. LIX.

„...Biserica parohială ...este de lemn...”²⁴. Continuă să fie amintită și în 1745²⁵, 1762²⁶, 1769²⁷, 1776²⁸ etc.

Între timp au loc demersuri vizând construirea unei alte biserici. Astfel, pr. Iosif Berardi, prefectul misiunii, avea intenția de a-l trimite pe pr. Alois Landi la Faraoani, în anul 1812, în vederea construirii unei noi biserici²⁹. De asemenea, în cursul vizitei făcute de pr. Iosif Berardi la Faraoani, în anul 1814, se menționează faptul că aici se adunau fonduri în vederea reconstruirii bisericii³⁰.

Această a treia biserică va fi construită pe colina despărțitoare dintre Faraoani și Valea Mare, numită “Costița”, urmărindu-se folosirea acesteia deopotrivă de locuitorii din cele două așezări. Construcția bisericii a început, conform cărților de administrație ale parohiei, la 18 octombrie 1820. Biserica a fost făcută din bârne pe temelie de piatră.

Eforturile privind ridicarea acestui edificiu de cult s-au întins pe mai mulți ani. Clopotnița, de lemn, a fost așezată la o oarecare depărtare de biserică, aproape de actuala casă parohială unde de altfel fusese și locuința veche a preotului din Faraoani. Această clopotniță a fost făcută în anii 1818-1819³¹. Biserica clădită în 1820 a suferit în timp o serie de reparații până prin 1858-1860³², când a fost dărâmată și împărțită între locuitorii din Faraoani și Valea Mare.

Interesant, dintr-o relatare din 8 martie 1833 a vizitatorului apostolic din Moldova, pr. Petru Rafael Arduini, aflăm că “pr. Zamoyski stătea un an la Faraoani, reședința parohială cu biserică construită între 1822 – 1834, și un an la Valea Mare, unde a construit o nouă biserică”³³. Putem considera această știre ca fiind prima atestare a unei biserici în Valea Mare. Ținând seama de faptul că în aceeași perioadă exista încă biserica comună de pe Costița, credem că aceste biserici au fost folosite deopotrivă. În sprijinul existenței în 1832 a unei biserici în Valea Mare aducem și descrierea vizitatorului apostolic, pr. Giuseppe Tomassi, din anul 1858 care, printre altele spunea: „Faraoani. Sat. Biserică parohială veche închinată Sfântului Anton de Padova. Refăcută din lemn în anul 1831... Valle Mare. Sat. Biserica parohială închinată Duhului Sfânt, construită din lemn în anul 1832... nu are nici o filială, numai o capelă /Cappellina / închinată Sfântului episcop Martin, înălțată în cimitir, care biserică este comună și satului vecin Faraoani...”³⁴.

În ceea ce privește biserica din Valea Mare, din 1832, construită din bârne pe o temelie de piatră³⁵ aceasta va fi dărâmată în vara anului 1920, iar la 15 septembrie 1922, monseniorul Cisar, episcop romano-catolic de Iași, pune piatra de temelie pentru noua biserică ce urma să se zidească din piatră și cărămidă.

Lucrările vor fi finalizate în anul 1926, această biserică ce există și astăzi, fiind construită în stil toscan, cu turnul – clopotniță separat de biserică. În timp a suferit de pe

²⁴Nicolae Iorga, *Studii și documente*, vol. I-II, București, 1901, p. 102, doc. nr. XXXIX.

²⁵Cf. *supra*, nota 23, p. 185-197, doc. nr. LXV.

²⁶*Ibidem*, p. 208-209, doc. nr. LXVIII.

²⁷Arhiva Episcopiei Iași, *Convolutul „Carisi”*, publicat fragmentar de Nicolae Iorga în *Studii și documente*, I-II, p. 74.

²⁸*Diplomatariu Italicum*, vol. II, Roma, 1930, p. 505, doc. nr. CLXXVII.

²⁹P. Pietro Tocanel O.F.M.Conv., *Storia della Chiesa Cattolica in Romania*, Padova, Edizioni Messaggero, vol. III, parte prima, 1960, p. 114.

³⁰Cf. *supra*, nota 24, p. 175-176, doc. nr. CXXXIV.

³¹*Ziarul Parohiei Faraoani*, manuscris, I., 1920-1924, p. 51v.-52r.

³²*Ibidem*.

³³P. Pietro Tocanel O.F.M.Conv., *op. cit.*, parte secunda, 1965, p. 281, nota 19.

³⁴I. Dumitriu-Snagov, *Le Saint-Siege et la Roumanie moderne*, vol. 48, 1850-1866, Roma, Universita Gregoriana Editrice, 1982, p. 345-346.

³⁵*Ziarul Parohiei Faraoani*, loc. cit.

urma cutremurelor de pământ, mai ales a celor din 10 noiembrie 1940 și din 4 martie 1977, întotdeauna însă fiind refăcută prin grija și cu contribuția credincioșilor și a preoților. Parohia Valea Mare va fi oficial fondată în anul 1953 prin separarea de Parohia Faraoni, biserica purtând hramul Sfântului Mihail.

Revenind la momentul împărțirii bisericii comune de pe dealul Costița, să urmărim cum au evoluat lucrurile pentru locuitorii satului Faraoni în privința bisericilor. Un rol deosebit în această privință l-a avut pr. Dominic Migliorati, care imediat ce a fost numit paroh la Faraoni, adică în anul 1860 a și început pregătirile pentru construcția unei noi biserici, de data aceasta de zid, amplasată lângă locuința parohială. Lucrările de construcție au fost finalizate între anii 1864-1865.

Însă, cu timpul, această biserică s-a dovedit a fi neîncăpătoare și, cum era de așteptat, s-a pus problema înlocuirii ei. Parohul Mihai Bejan a cerut pe data de 25 noiembrie 1925 acceptul Episcopiei pentru mărirea bisericii³⁶. Din mai multe motive, abia în 1930, în ziua de 27 iulie s-a pus piatra de temelie a bisericii noi din Faraoni, închinată Sfântului Anton de Padova. Ceremonia a săvârșit-o Monseniorul Mihai Robu, episcop de Iași. Tot în acest an s-a turnat temelia și soclul noii biserici³⁷. Lucrările vor stagna din nou, până în 1935 când se reiau. Iată cum au evoluat lucrările de construcție conform “Ziarului Parohiei Faraoni”, care redă, credem noi, foarte sugestiv atmosfera acestor vremuri: „...După o predică înfocată din ziua de Buna – Vestire (spune parohul Bonaventura Romilla n.n.), am început a pune în mișcare pe oamenii de bunăvoință: au început a căra piatra, am lucrat două cuptoare de cărămidă și mai departe, iar în august 18 anul 1935 s-a început și zidăria bisericii care s-a ridicat până asupra ferestrelor unde am încheiat campania de lucru la 11 decembrie pentru acest an.

1936. Am urmat în vara acestui an cu lucrarea la noua biserică ridicând părțile navelor laterale până la streășină. Oamenii au început a căpăta curaj la muncă chiar mirându-se cum înaintează așa de repede cu clădirea.

1937. Am urmat a turna stâlpii de beton pentru nava din mijloc și s-a mai turnat și centura de beton sub acoperișul navelor laterale, procurând materiale necesare pentru urmarea lucrărilor pentru viitor.

1938. Am început a turna grinda de beton pe stâlpii din mijloc, grindă care susține toată zidăria navei principale și am urmat cu zidăria(navei principale) până la ferestrele navei principale unde am sistat, începând frigul...

1939. Și în acest an, cu ajutorul lui Dumnezeu, am urmat cu clădirea noii biserici încănt s-a terminat toată zidăria, s-a turnat grinda de beton de sub streășina navei principale și s-a ridicat turnul până aproape sub acoperiș, încheindu-se și arcurile de cărămidă ale navelor laterale. Aici am sistat cu lucrarea pentru acest an. La lucrarea acestei mărețe biserici am avut ca arhitect pe iscusitul antreprenor italian Pietro Toppani care a condus lucrarea acestui monument cu toată dibăcia arhitectonică.

1940. În 20 ianuarie a încetat din viață valorosul și priceputul antreprenor Pietro Toppani răpus de o boală nemiloasă. Așa am pierdut pentru lucrarea bisericii un om de o deosebită importanță...Cu lucrarea am sistat până în toamnă. În acest timp am căutat să încep tratativele lucrării cu tânărul arhitect Gustav Migala care luându-și asupra sa conducerea lucrării am și început a procura lemnăria pentru acoperișul bisericii. Iar în luna noiembrie și decembrie am și ridicat toată lemnăria pentru întregul acoperiș. În ziua de 22

³⁶ **Ibidem**, vol. II, 1924-1952, p.22r.-22v.

³⁷ **Ibidem**, p.60v.-61r.

octombrie la orele 8 fără 10 minute dimineața a fost un cutremur de 7 grade încât ne-a luat o groază când am ieșit numaidecât afară și mă uitam la biserica nouă dacă nu cumva se dărâma văzând cum se clatină turnul sărind scândurile de pe el și începând a cădea cărămizi de la arcurile ferestrelor și din zidăria turnului. Cum a dat bunul Dumnezeu după vreo trei minute a încetat cutremurul și după înspăimântătoarea panică am mers să controlăm urmările lui; alte stricăciuni nu s-au mai întâmplat decât cele pomenite mai sus.

10 noiembrie 1940. Spre îngrozitoare amintire... Azi 10 noiembrie 1940 ora 3 și 40 de minute dimineața a fost un cutremur de pământ de 9 grade (pe scara Mercali n.n.), pe urma căruia Biserica nouă a suferit foarte greu, dărâmându-se turnul mai mult de 20 m. de zidărie și toate arcurile reale de la navele laterale...³⁸.

„Această catastrofă nu a fost singura care a căzut pe capul oamenilor, pentru că după ce s-au dezmeticit din impasul greu pe care l-au suferit cu construcția bisericii, au venit anii grei ai războiului, cu toate urmările lui și reluarea lucrărilor la biserică au rămas aproape în uitare până prin anul 1958, când – forțați de îngheșuiala mare la care erau supuși în biserica veche – au început timid, dar cu perseverență, să reia lucrările la biserica nouă, ajungându-se ca în 1965 să fie dată în folosință cultului. Rând pe rând, au amenajat terenul din jurul bisericii, au demolat biserica veche și s-a făcut o nouă arondare a terenului pe care a fost biserica veche, astfel ca să i se deschidă bisericii noi perspectiva ce i se cuvine.

Stilul gotic al bisericii și locul unde este amplasată fac din silueta ei impunătoare un loc de atracție care domină, pe mare întindere, valea Siretului. Planurile bisericii au fost întocmite de arhitectul Octav Bellet³⁹.

În ceea ce privește casa parohială actuală din Faraoani, „aceasta s-a construit în anul 1911, cu stăruința și conducerea parohului pr. Celestin Vaes, lângă vechea locuință a preotului din Faraoani începută prin anul 1728 de pr. misionar Francantonio Manzi și apoi mereu refăcută în cursul vremii”⁴⁰.

În mod firesc, bisericile de cuprinsul actualei comune Faraoani continuă a fi îngrijite și întreținute atât de cei care păstoresc astăzi comunitatea catolică de aici cât și de credincioșii înșiși, fiecare dintre ei fiind conștient de datoria de recunoștință față de cei care, odinioară, în vremuri de cele mai multe ori tulburi, au ctitorit aceste adevărate monumente ale spiritualității catolice.

Dintre preoții-paroahi care au slujit în Parohia Faraoani de-a lungul timpului amintim aici pe: Pr. Filip Belingeri (1780-1781); Pr. Alois Maffei (1781-1784; 1788-1789; 1795-1797; 1802-1803); Pr. Anton-Bonaventura Pileli (1784-1785); Pr. Bonaventura Carenzi (1785); Pr. Francisc Zanetti (1785-1786; 1787-1788); Pr. Mihai Sassano (1786-1787); Pr. Georgius Castellani (1789-1790); Pr. Angelus Cantone (1790-1792; 1804-1805); Pr. Remigius Silvestri (1792-1795; 1801-1802); Pr. Marino Vignoli (1797-1798); Pr. Francisc Longhi (1798-1800; 1803-1804); Pr. Ioan Francisc Gabriel Barbieri (1803); Pr. Alexandru Papp (1810-1814; 1823-1830); Pr. Antonius Pancratus Finta (1814-1822; 1830-1831; 1840-1849); Pr. Vincentius Mandy (1831-1832); Pr. Mansuetus Lukotya (1832-1836); Pr. Stanislau Zamoyski (1836-1840); Pr. Anastasie Toth (1849-1860); Pr. Leopold Rossi (1860-1861); Pr. Dominic Migliorati (1861-1901); Pr. Bernardin Buselli (1901); Pr. Nasarenus Cipolloni (1901-1905); Pr. Celestin Vaes (1905-1913); Pr. Francisc Capone (1913-1915); Pr. Anton Benedict Bisoc (1915); Pr. Hyacint Bock (1915-1916); Pr. Andrei Florea (1916-1918); Pr. Andrei Deweirdt (1918-1920); Pr. Iosif Tălmăcel (1920-1923); Pr. Mihai Bejan

³⁸ *Ibidem*, p. 61r.-62r.

³⁹ Pr. Iosif Gabor, **Parohia catolică Faraoani**, manuscris, p. 49.

⁴⁰ *Ibidem*, p. 50.

(1923-1926); Pr. Anton Tălmăcel (1926-1927); Pr. Petru Neumann (1927); Pr. Stanislau Kohanowski (1927); Pr. Ioan Ladan (1927); Pr. Bonaventura Romila (1927-1944); Pr. Ioan Pascal (1944); Pr. Petru Dâncă (1944-1946); Pr. Anton Dămoc (1946-1949); Pr. Dominic Neculăeș (1949-1950; 1951-1953); Pr. Anton Olaru (1950-1951); Pr. Ioan Schneewess (1953-1955); Pr. Anton Peș (1955-1962); Pr. Iosif Ișvanca (1962-1979); Pr. Ștefan Vacaru (1979-2001); Pr. Anton Câtea (2001 ...).

În ceea ce privește Parohia Valea Mare, deschisă în anul 1953 prin dezmembrare de la Parohia Faraoani, aceasta a avut ca preoți-parohi pe: Pr. Ioan Minuț (1952-1975); Pr. Ciril Blaj (1975-1983); Pr. Lucian Luca (1983-1999); Pr. Viorel Ababei (1999 ...). Aici se află și Casa „Neprihănită Zămislire” în care activează Surorile „Misionare Franciscane de Assisi” (*Del Giglio*). Trebuie să amintim aici faptul că din Valea Mare au fost consacrați în timp doi episcopi. Este vorba de Mons. Ioan Duma (trecut în eternitate), și de Mons. Anton Coșa, actualul Episcop de Chișinău.

În anul 2004 erau în Parohia Faraoani 873 de familii și 3961 credincioși, frecventând biserica închinată Sf. Anton de Padova, iar în Parohia Valea Mare erau 850 familii și 2557 credincioși, frecventând biserica cu hramul Sf. Mihail.